

УДК 504.625

Прищеп А.М. (Україна, Рівне)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ АГРОСФЕРИ ЗОНИ ВПЛИВУ
УРБОЕКОСИСТЕМИ**

Урбанізаційні процеси у значній мірі переплітаються з функціонуванням прилеглої до міст агросфери. Постає питання в дослідженні взаємодії урбосистеми з агросферою, оскільки розбалансування урбосистеми призводить до формування негативних впливів на прилеглу агросферу. Агросфера є складною соціально-економічною та водночас вразливою агробіологічною системою. Агросфера зони впливу урбосистеми (ЗВУ) як об'єкт дослідження є багатофункціональною системою, що знаходиться в постійному взаєморозвитку з урбосистемою, характеризується відсутністю чітких меж, достатньо вираженою просторовою організацією та такою функціональною структурою, в якій відображені, в тій чи іншій мірі, міські та сільські особливості. Агросфера ЗВУ – це просторова історично сформована соціо-економіко-екологічна система, яка функціонує в межах території, що зазнає впливу урбосистеми і характеризується певним типом розвитку, ступенем використання природних ресурсів, типом ландшафтно-територіальних комплексів та функціональними взаємозв'язками.

Провідним методологічним підходом до вивчення агросфери ЗВУ є принцип системності, який передбачає розгляд об'єкта дослідження (в даному випадку урбосистеми та агросфери) як складного цілісного утворення, у якому сформована сукупність взаємодіючих ієрархічних підсистем (довкілля (природа – екологічна підсистема) – населення (людина – соціальна підсистема) – виробництво (господарство – економічна підсистема)), що знаходяться у нерозривному зв'язку.

Нами запропонований алгоритм оцінки соціо-економіко-екологічного (СЕЕ) стану агросфери ЗВУ, який зводиться до визначення індексу СЕЕ розвитку агросфери ЗВУ з використанням методики агрегування індикаторів чотирьох ієрархічних рівнів: базових, агрегованих, інтегрованих та інтегрального між якими існують лише вертикально-підпорядковані зв'язки.

Індекс СЕЕ розвитку агросфери ЗВУ включає інтегровані показники, що характеризують екологічну, соціальну, економічну підсистеми агросфери ЗВУ, які в свою чергу складаються з агрегованих показників. Останні охоплюють споріднені компоненти підсистем і їх розраховують із нормованих базових показників. Формування системи базових індикаторів агросфери ЗВУ необхідно проводити на рівні селищних рад, сільських населених пунктів. Нормування базових показників здійснюється наступним чином: 1) як відношення різниці між значенням показника та мінімальним показником до різниці між максимальним та мінімальним значенням – для показників збільшення значення якого покращує стан, або підвищує якість (позитивні індикатори); 2) як відношення різниці між максимальним показником та значенням показника до різниці між максимальним та мінімальним значенням – для показників збільшення значення якого погіршує стан, або погіршує якість (негативні індикатори). За максимальні позитивні і мінімальні негативні показники слід брати значення базових показників, які відповідають кращим для агросфери ЗВУ та згідно з нормативами, запропонованими науковцями. Нормативні значення індикаторів, які вищі за граничні значення, визначаються експертним шляхом.

В основу запропонованого алгоритму покладена процедура поступового “згортання” значень індикаторів нижнього та проміжних рівнів. При цьому “згортання” базових у агреговані, агрегованих у інтегровані та інтегрованих у інтегральні показники здійснюють за формулою середнього геометричного добутку відповідних показників. Для оцінки стану базових, макро- та інтегральних показників використовують уніфіковану шкалу від 0 (критичного) до 1 (еталонного стану).

У результаті виконаних досліджень створено базу статистичних даних індикаторів СЕЕ розвитку агросфери ЗВУ та розраховано інтегровані показники розвитку підсистем, встановлено кризові явища, які характеризуються критичним, загрозливим станом агрегованих та базових індикаторів. Виявлено, що розвиток агросфери ЗВУ та просунутість її до сталості є нерівномірним в просторі та в значній мірі залежить від відстані від міста, транспортної доступності та забезпеченості. Варто зазначити, що межі агросфери ЗВУ мають зигзагоподібні форми, які витягнуті вздовж автомагістралей.